

3.

Om Lastetoldens Indførelse.

Historisk Tidsskrift, Bind 6. række, 6 (1895)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_6rk_0006-PDF/hto_6rk_0006_96339.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96339>

pdf genereret den : 29/5-2008

ring, lader sig dog ikke betvivle¹⁾. Derimod kan det endnu tilføjes, at når Brevskriveren hos Paludan-Müller²⁾ omtaler sin Datter og Dattersøn, er det selvfølgelig Eggert Frilles Datter Ermegård (gift først med Philippus Axelsson (Thott) og derefter med Bent Torbernsson Bille) og hendes Søn, som Talen er om; Formodningen om, at Jens Andersson skulde have haft en Datter, falder saledes bort, og det er ganske unødvendigt, når Paludan-Müller³⁾ for at undskylde Bispem på dette Punkt vil opfatte Bemænelserne Datter og Dattersøn som Fejl for Søster og Søstersøn eller som Betegnelser for et andet fjernere Slægtskabsforhold.

3.

Om Lastetoldens Indførelse.

Af Nina Bang f. Ellinger.

Blandt de Midler, Peder Oxe efter sin Hjemkomst brugte for at bringe Danmarks Pengeforhold paa Fode, var Indførelsen af Lastetolden et af de vigtigste. Lastetoldens første Historie er blevet fremstillet af Prof. Troels Lund i „Historiske Skitser“ S. 75 ff., det er til denne Fremstilling, at der nedenfor skal gives et Par Bemærkninger.

Forholdene i Øresund var under Syvaarskrigen kun lidet behagelige for de søfarende Nationer; vilkaarlige Spærringer af Sundet og Beslagheggelse af Skibe fandt hyppig Sted⁴⁾, Forhold, der vakte den største Forbitrelse mod Danmark i Udlandet. 1567 ophørte man da med de mange større og mindre Vilkaarligheder, men paalagde til Gengæld Lastetolden. 25. Febr. udgik en Forordning, der paalagde en Told efter

¹⁾ Se Skibby-Kronikens Ord, at Jens Andersson ved Hammershus's Erobring „captus est cum ceteris atque a Lubicensibus tantisper detentus, donec in fuga regis Christierni sue dioecesi est restitutus“ (Rørdam. Hist. Kildeskr. I. 37).

²⁾ Anf. St. S. 137, 136.

³⁾ Anf. St. S. 120.

⁴⁾ Corpus constitutionum Danie I (Aarene 1564—66). Troels Lund: Hist. Skitser (Peder Oxes Hjemkomst).

Skibenes Drægtighed: for hver Læst skulde der, naar Skibet var lastet, betales 1 Daler, naar det var ballastet, $\frac{1}{2}$ Daler. Selve Forordningen findes ikke mere, den er heller ikke indført i Kopibøgerne, der findes kun et tysk Uddrag af den, som er trykt i Corpus constitutionum Daniæ, og som Dr. Secher mener gjort i det 18. Aarhundrede¹⁾. Det er til denne Forordning, den gængse Opgivelse af Toldens Størrelse støtter sig.

En Undersøgelse af Regnskabet over Lastetolden for 1567, som findes i Rigsarkivet, viser imidlertid, at Tolden lige fra Begyndelsen af ikke er blevet opkrævet efter denne Forskrift; af ballastede Skibe er der ingen Lastetold blevet betalt, undtagen af dem, der skulde til Narva, og af lastede Skibe er der ikke uden videre forlangt 1 Daler for Læsten, men Varerne er inddelte i 2 Klasser, for hvilke Prisen er henholdsvis 1 og $\frac{1}{2}$ Daler pr. Læst; Kobber og engelsk Klæde indtager dog en Særstilling, for dem betales henholdsvis 3 Daler pr. Læst og 2 Daler pr. Pakke. Da Regnskabsbøgernes Vidnesbyrd ikke kan omstyrtes, ligger det nær at tænke, at det er det tyske Uddrag, der er urigtigt, men et Brev fra Kongen til Tolderen af 6. Marts 1567²⁾ viser os imidlertid, at den oprindelige Forordning virkelig har været i Overensstemmelse med det tyske Uddrag. Hvorledes da forklare den store Forskel mellem Kongens Paalæg og Tolderens Opkrævninger? Brevet af 6. Marts giver os nogen Forklaring. For Tolderen i Helsingør, Henrik Mogensen, maatte Kongens Forordning, der oversendtes ham 27. Febr., — de første Handelskibe plejede at indfinde sig først i Marts — være i høj Grad ukærkommen. Det havde ikke været noget let Hverv at være „*kgl. Majestæts Tolder*“ i Helsingør i de sidste Aar; 1566 var der saa lovet et nederlandsk Gesandtskab Ophør med Vilkaarlighederne³⁾, og nu skulde han forelægge de intetanende Skippere Forordningen om det ny Paalæg, og det blev ham, der maatte modtage de Forbandelser og Trusler om Hævn,

¹⁾ Corp. const. I S. 330.

²⁾ Tegn. o. a. Lande 9. S. 214—15.

³⁾ Tr. Lund: anf. Skrift. S. 68—70.

de udstødte. Intet Under da, at Henrik Mogensen blev i højeste Grad betænkelig; ogsaa Købmanden i ham rørte sig, han fandt, det var for stor en Byrde at paalægge Handelen. Han søgte derfor, som det ses af det omtalte Brev af 6. Marts, strax en Samtale med Kongen¹⁾, traf ham formodentlig paa Frederiksborg og forestillede ham, at han ikke ene kunde paatage sig at fremføre Sagen for Skipperne, Kongen maatte sende nogle Rigsraader til Helsingør, der ved deres Nærværelse kunde støtte ham overfor Skipperne; men derom vilde Kongen intet høre, han skulde blot fremlægge Forordningen og fordre Betalingen. Men Henrik Mogensen havde mere paa Hjerte, som han formodentlig ogsaa mundtlig har fremsat for Kongen, han fandt det for urimeligt at fordre Afgift af de ballastede Skibe, og han mente, at der var saa stor Forskel paa Varernes Værdi, at man ikke kunde forlange ens Afgift af dem alle, særlig havde han for Øje Varer som Beg, Tjære og Aske, for hvilke Afgiften syntes ham for høj, og han foreslog at lave en forskellig Taxt for de forskellige Varer, men han maatte rejse hjem med uforrettet Sag. Næppe var han imidlertid kommet hjem, før han skriftlig sendte Kongen de samme Forslag, og det er paa denne sin skriftlige Henvendelse, han til Svar faar Brevet af 6. Marts. Kongen afviser atter hans Forslag, først det om Rigsraaderne, angaaende hvilket han henviser til deres Samtale; med Hensyn til Tolden gør han vel den Indrømmelse, at ballastede Skibe maa nøjes med at erlægge $\frac{1}{4}$ Daler pr. Læst, men holder fast ved, at alle lastede Skibe skal betale 1 Daler pr. Læst, „hvad heller de have inde Vin eller andre ædende Varer eller og hvad for Vare, det være kan“. Tolden for Narvafarere forhøjes endog

¹⁾ Af det følgende ses, at han maa have handlet hurtig, hvis han da ikke har været spurgt til Raads ang. Sagen før Forordningens Udstedelse, og Samtalen da muligvis har fundet Sted paa et tidligere Tidspunkt. Dette er dog ikke sandsynligt; da Lastetolden Aaret efter ophævedes for Nederländerne, vidste Henrik Mogensen ikke Besked, før Forordningen kom (Corp. const I Nr. 419). Men ogsaa om saa var, berøres Sagens Realitet ikke derved.

til 2 Daler pr. Læst¹⁾. Dette var Kongens Svar den 6. Marts, den 8. begyndte Skibene at komme og Henrik Mogensen at opkræve Lastetold, men — rettende sig efter sit Forslag til Kongen, ikke efter Forordningen; overfor Narvafarerne gik han videre end Kongen, idet hen forlangte 4 Daler af ladede og 3 Daler af ballastede Skibe pr. Læst. Hvad han videre har foretaget i Sagen, kan ikke ses, men 5. Maj sender Kongen ham en ny Forordning om Lastetolden, som han har „nogit ladit forvandle“, og samtidig forlanger han Forordningen af 25. Febr. sendt tilbage. Hvad denne ny Forordning gik ud paa, vides ikke, den er hverken bevaret i Original eller Afskrift, men Tolderen har da rimeligvis faaet sin Krig ført igennem, og Forordningen har fastslaaet de Taxter, han allerede har benyttet siden 8. Marts.

Det er unægtelig en dristig Optræden af Tolderen, vi her har set. Og hvorledes har han baaret sig ad overfor Skipperne? Han maa jo have vist dem den kgl. Forordning, har han da for bedre at faa dem til at sluge den bitre Pille gjort dem bekendt med sit Forslag og sagt dem, at han vilde nøjes med at opkræve efter det? Maaske er Henrik Mogensen derved kommet for meget i Forgrunden, Kongens udtrykkelige Forlangende om at faa den gamle Forordning sendt tilbage kunde tyde herpaa. Hvorledes Tolderen nu end er optraadt, saa har han handlet i Kongens velforstaaede Interesse ved at tvinge en Nedsættelse af Tolden igennem; ser man den Vrede, Lastetolden i denne betydelig mildere Skikkelse vakte

¹⁾ Brevet er trykt i Uddrag i Corp. const. I (Nr. 358), men noget vildledende. Sætningen „paa det at ballastede Skibe ikke aldeles skulle passere frit“ er uforstaaelig, da der jo 25. Febr. er paalagt en Afgift af 1/2 Daler, naar man ikke kender Tolderens Henvendelse til Kongen, som findes foran i Brevet og hvorpaa denne Sætning er Svar; ligeledes er det ikke rigtigt, naar der til Paabudet om at tage 2 Daler pr. Læst af Skibe, der løbe til Narva med Salt, Sild eller andre ufordægtige Varer, føjes „hvad enten de have Vin eller andre ædende Varer inde“; denne Sætning hører, som ovenfor vist, hjemme hvor Kongen indskærper sit almindelige Paabud om 1 Daler pr. Læst.

i Evropa, saa forstaar man, at Henrik Mogensen havde Ret i at mene, at det første Forlangende vilde spænde Buen saa stærkt, at den let kunde briste.

Da Lastetolden efter en delvis Afbrydelse atter indførtes 1571 ^{30/3} ¹⁾, fastholdtes ogsaa de ballastede Skibes Fritagelse for Tolden og Varenes Klassifikation, idet der endog indførtes en Del vigtige Nedsættelser.

Disse Bemærkninger har ikke helt kunnet klarlægge Gangen i Begivenhederne, de har kun kunnet vise, at Lastetolden, hvor betydelig en Indtægtskilde den end blev, ingen-
sinde blev det i den Grad, som Regeringen oprindelig havde ment, og at dette ikke skyldtes Pression fra fremmede Magter, men den med Forholdene kendte Tolders Protest.

¹⁾ Corp. const. I Nr. 570.